

gemeente luisteren. En ze moet leeren luisteren. Dan zult ge misschien hooren — en eerder zal dat 'tgeval zijn, wanneer ge er opmerkzaam op zijt gemaakt — dat de organist u doet weten, dat ge zoo aanstonds den 150sten of 149sten psalm, of mogelijk wel het 12e vers van psalm 22 moet zingen. Luister maar! Daar hebt ge de melodie weer! Eerst in de hooge stemmen, nu weer in de lage. Ja, heusch, die psalm moet het zijn! En al komt ge er niet precies achter, zeker kunt ge in ieder geval zijn, dat 't niet de 51ste is, ook niet het 1e vers van ps. 62, maar een loflied.

En mocht 'tdan voorkomen, dat een organist een sterk voorspel in meer lossen toon gegeven heeft voor den dienst, terwijl u dacht, dat karakter van preek en psalmen dat niet toelieten — och, wacht dan dien broeder bij het uitgaan van de kerk even op, en vraagt u hem eens vriendelijk, waarom hij zoo heeft gespeeld.

„De" organist — di. de voor zijn taak volkomen berekende — weet immers heel goed het waarom. En dat zal hij u dan allicht wel vertellen. Zoo blijft er meteen contact tusschen organist en gemeente. En zoo er geen gevaar bestaat voor geestelijke kortsluiting, dan kan dat contact van zoo groot nut zijn.

Nu hebben we nog niet geschreven over den duur van het inleidend orgelspel, niets over het gebruiken van den organist als seinwachter (mensen, als het orgel begint, mag je gaan zitten, en mag je wijding erin houden of brengen door met veel lawaai door te schikken of de klapbankjes naar beneden te slaan!) niets over de wijze, waarop het inleidend spel behoort te worden beëindigd, niets over... Maar er zijn nog heel wat meer punten, die eerst eens aangevoerd moeten worden, voor we, als tijd en ruimte beschikbaar zijn, verder erop ingaan.

Het eerst komen nu aan de beurt: begeleiding, voor-, tusschen- en naspel in verband met de bekekenis der woorden.

J. L. F.

UIT DE BUITENLANDSCHE KERKEN.

Een man van Zeeuwschen bloede naast den grooten
Bryand gesteld.

Waar dat geschiedde, waarom dat gedaan kon worden, ik heb het de vorige maal medegedeeld; het moge u interesseeren, dat dit niet gedaan is door een Nederlander, die beiden zoude hebben gehoord, maar dat een Schot den man van zuiveren Zeeuwschen bloede gesteld heeft naast den grooten Christen-staatsman Bryand, Dr Samuel M.

KUYPER-BIBLIOGRAFIE.

door

J. C. RULLMANN.

IX.

9. Kerkvisitatie te Utrecht in 1868, met het oog op den kritieken toestand onzer kerk historisch toegelicht. Utrecht, J. H. van Peursen, 1868.

10. Toelichting der Memorie, ingediend door den Algemeenen kerkeraad van Utrecht aan het Classicaal Bestuur van Utrecht, den 21 September 1868. Utrecht, Kemink en Zoon, 1868.

11. Verzameling van officiële bescheiden inzake de kerkvisitatie te Utrecht in 1868, uitgegeven op last van den kerkeraad, I. Utrecht, Kemink en Zoon, 1868.

De Synode der Nederlandsch Hervormde Kerk laat jaarlijks in elke gemeente, onder den naam van kerkvisitatie, een onderzoek instellen naar haar godsdienstig-zedelijken toestand en naar de goede orde in het kerkelijk gemeentelieven. Deze kerkvisitatie, door de Synode aan de Classicale Besturen opgedragen, moet door gedelegeerden uit deze Besturen, in alle gemeenten van hun ressort, om de drie jaren persoonlijk gehouden worden. De beide tusschenliggende jaren geschiedt de kerkvisitatie schriftelijk. Voor die schriftelijke kerkvisitatie zendt het Classicaal Bestuur aan de kerkkeraden drie onderscheidene tabellen in blanco, waarop de punten van onderzoek in den vorm van vragen vermeld staan, en die, ingevuld en ondertekend, door den kerkeraad aan het Classicaal Bestuur worden teruggezonden. De uitkomsten dezer visitatie (persoonlijk zoowel als schriftelijk) worden door het Bestuur der Classis gerapporteerd aan het Provinciaal Kerkbestuur en eindelijk aan de Algemeene Synode opgezonden.

Behalve naar vele andere dingen gelast het visitatiereglement, dat bij dit jaarlijksch onderzoek alereerst gevraagd zal worden, of de Predikanten, Onderlingen en Diakenen onberispelijk zijn in leer en wandel. Deze vraag, waarin eerst onderzocht wordt naar de leer, en dan naar den wandel, is dus niet gunstig aan het wangevoelen, dat de levenswandel hoofdzaak en de leer onverschillig is.

Zij onderstelt daarenboven, dat er een maatstaf, een toetssteen, een vastbepaald gewicht is, waarnaar in dezen gemeten, gekeurd, gewogen worden kan. Moet men onberispelijk zijn in de leer,

Zwemer (ik vermoed, dat die M. de voorletter is van zijn tweeden naam Marinus, een voornaam uit het geslacht van moeders zijde; mij bleek uit de genealogie van de Amerikaansche Zwemer-familie, dat de broeders en zusters van den eenigen overgebleven zoon van vader Adriaan Zwemer om de beurt den voornaam ontvingen uit de familie van vaders en van moeders zijde. Deze Walcherse gewoonte, die streng wordt nageleefd, werd in het vreemde land door deze vrome lieden niet nagelaten. Deze mij, niet weinig zeggenden trek meende ik ter kenschetsing niet te mogen verzwijgen) is één van het talrijk kroost, één van de vijf zoons en naar ik meen zes dochters van Adriaan Zwemer en Catharina Boon. Uit groote gezinnen groeien menigmaal de groote mannen en vrouwen! Of wilt gij: mannen en vrouwen van beteekenis zijn door den regel uit groote gezinnen geboren. Wij hebben een trouw God; een belooner dergenen die op Hem vertrouwen. Het erfdeel dat Hij geeft, is niet gering te schatten! Vader Zwemer — in de familie van de zijde van haar die later zijn Kaatje, zijn vrouw, zoude worden, heet hij nog oom Adriaan — was van beroep kleermaker en woonde te Oostkapelle. Hij vertrok in 1848, een paar jaar later dan Van Raalte, per zeeschip naar Amerika. De reis duurde vijftig dagen! Adriaan was ongehuwd. Maar wat bewoog den jongen man om naar Amerika te trekken, zijn stil dorp, zijn schoon eiland te verlaten, waaraan toch ieder Walcherse zich zoo gebonden voelt? Zouden wij niet liever moeten vragen: wie bewoog hem? Ik geloof, dat de Heere hem bewoog! Een autobiografie ken ik van hem niet. Had hij die geschreven, dan maak ik mij sterk, dat wij daarin de bekentenis zouden lezen, dat voor hem de begeerte om God te mogen dienen in de prediking van zijn Woord een der groote beweegredenen is geweest, die hem drongen om naar Amerika te gaan. Hij behoorde tot de Afgescheidenen en velen dier gezindheid waren hem gegaan onder de bezielende leiding van Ds L. van der Meulen. Deze had het vorige jaar naar Nederland geschreven: „ik denk dat er bijna 2000 emigranten in onze koloniën wonen en men zou naar een huis moeten zoeken, waarin niet de een of ander God vreest." Ook onzen jongen kleermaker zal wel het een en ander ter ooren zijn gekomen. Hij dan vertrok in 1848 en maakte zich de vijftig dagen op zee doorgebracht ten nutte door ernstig te sinderen. In Amerika bereikte hij zijn ideaal en werd predikant. Was hij als vrijgezel vertrokken, in Amerika trad hij in het huwelijk met Catharina Boon, die ongeveer in denzelfden tijd, misschien wel met hetzelfde schip, waarmee de jonge kleermaker vertrok, emigreerde naar

dan sluit dit vanzelf in, dat er ook een berispelijke leer bestaan kan, en dat de eerste van de laatste te onderkennen is. Daardoor alleen blijft ook die eenparigheid bewaard, die de meer dan duizend afzonderlijke gemeenten in ons vaderland als éene kerk in haar onderling verband te zamen houdt. Wordt dit punt van vereeniging losgelaten en prijsgegeven, dan is de Kerk in haar hartader getroffen; zij wordt als Kerk onbonden en vernietigd.

Wettelijk is dit dan ook in ons land nog nooit geschied. Maar feitelijk heeft men dit reeds een eeuw lang beoogd en gedoogd. Stilzwijgend scheen het erkend, dat ieder leeraar in het koesteren niet alleen, maar ook in het onderwijzen en prediken van zijn subjectieve overtuiging vrij was, en dat alle verklaringen of beloften, ook de plechtigste en heiligste, op dit punt afgelegd, slechts tot een blooten vorm gezonden en te beschouwen waren als van geen waarde.

Dit bleek b.v. in den Utrechtschen kerkeraad bij de eerste persoonlijke kerkvisitatie, die Ds G. Barger daar in 1857 bijwoonde. De beide afgevaardigden van het Classicaal Bestuur traden toen de Domkamer binnen, en nadat een van hen den voorzittersstoel had ingenomen, heropende hij de reeds geopende vergadering met een plechtig gebed. Daarna hield hij een toespraak, waarin hij den kerkeraadsleden met nadruk op 'hart legde, dat zij op de vragen, die hun zouden worden voorgesteld, te antwoorden hadden met de meeste nauwgezetheid, en „als in de tegenwoordigheid Gods". Men lette hierop wel!

Toen nu de eerste vraag aangaande de onberispelijkheid der onderlingen in belijdenis en wandel door den voorzitter gedaan werd, nam Ds Barger de vrijheid, de weder vraag te doen, welke belijdenis hier bedoeld werd. Het antwoord luidde in dezer voege: „Wanneer broeder Barger mijn particuliere opinie hieromtrent verlangt te weten, wil ik hem die gaarne mededeelen; maar mocht hij een officiële interpretatie verlangen, dan kan ik hem die niet geven."

Dit antwoord bevredigde Barger natuurlijk niet. Hij verklaarde, dat hier uit den aard der zaak geen andere dan een officiële interpretatie kon gelden. Toen de voorzitter nu zeide, tot zijn leedwezen te moeten betuigen, dat hij die niet geven kon, deed Barger onmiddellijk het voorstel, dat de vergadering deze beide heeren, die den kerkeraad hier vragen kwamen voorleggen, welke zij zelve niet verstonden, zou terugzenden tot

het verre Westen. Catharina Boon was dienstmeisje in Veere en Zwemer had vóór zijn vertrek reeds kennis aan haar. Deze vrouw heeft de Heere kennelijk met eigen hand tot den jongen man geleid. Zij stamde uit een vroom geslacht, uit een familie waarin de Redelijke Godsdienst van vader Brakel, als het ware geheel versleten was door geregeerd gebruik. Catharina was een van de zekinderen van Frederik Boon en Naatje Bakker, smid van 't Zand bij Middelburg, die later verhuisde naar Buttinge bij Grijskerke; in welk dorp de oude smidse nog bestaat; zij was de zuster van Marinus Boon, die in 1861 te Kampen met goed gevolg het toenmaals zoogenaamde litterarisch examen aflegde, dat toegang gaf tot de theol. studien. In '66 deed hij het toen nog geheeten Theologisch examen; las een gedeelte uit een preek over Num. 21:4-9 en werd o.a. met Nederhoed en hem, die van de examinandi alleen maar is overgebleven, prof. L. Lindeboom, toegelaten tot het „proponeeren". Deze broeder, Marinus Boon, heeft onze kerken achtereenvolgens gediend te Ureterp, Oud-Vossemeer en Zaanslag.

Uit het huwelijk nu van Adriaan Zwemer en Catharina Boon zijn geboren vijf zoons en zes dochters. Jacobus en Frederik Zwemer, werden beiden predikant, de eerste was de latere James Zwemer, onlangs overleden, over wien ik voor drie weken schreef. Adriaan Zwemer en Pieter Zwemer, zijn ook beiden overleden. Pieter Zwemer als zendeling in Arabië. Samuel Zwemer leeft van de zoons nog slechts alleen, terwijl er nog zes dochters van vader Zwemer in leven zijn.

In de zendingswereld is Miss Nelly, een der dochters, een welbekende. Zij arbeidde op een der vier velden van arbeid der Reformed, in China. In 1912 van China terugkeerende naar Amerika, maakte zij haar reis over ons vaderland, bezocht het stamland harer familie, het dorp van waaruit haar vader voor toen zestig jaren was henengegaan in het geloof en verzamelde alzoo gegevens voor de geschiedenis harer familie. Het waren mannen en vrouwen uit den nijveren burgerstand, die in de 16e eeuw om des geloofswille vluchtten buiten de grenzen van ons land en daar de zoo belangrijke „vluchtelingen-kerken" stichtten. Nu, na bijna drie en een halve eeuw, worden de registers der namen dezer in het oog der wereld toen zoo onbeduidende handwerkers en nijveren uitgegeven en in noten biografische bijzonderheden opgeteekend en de geschiedvorschers achten iedere bijzonderheid van belang; zij zien met eerbied en nauwlettendheid daarin lijntjes en streepjes van het groote beeld, dat van de historie dier dagen wordt ont-

hun committenten, totdat zij zich op dit punt het noodige licht zouden verschaff hebben.

Met groote woorden en, bij de toenmalige gesteldheid van den kerkeraad, met groote meerderheid, werd Bangers voorstel afgestemd; maar het wekte bij hem een billijken afschuw van het onwaardige spel, dat hier met de heiligste dingen gedreven werd, en dat onder de plechtige betuiging, dat men te antwoorden had „als in de tegenwoordigheid Gods". Barger hield het voor een spotten met dien God, wiens heilige Naam bij het begin der vergadering was aangeroepen.

In de daaropvolgende jaren werd dezelfde gedragslijn gedurig weer toegepast. Jaar op jaar vulde men zeer voorzichtig in de kolommen eenvoudig de opmerkingen van enkele leden in, het overigens geheel in het midden latende, wat de kerkeraad als vergadering van deze antwoorden dacht. Totdat eindelijk in '66 enkele leden niet schroomden hun diepste gedachten uit te spreken door te verklaren: dat ze het beneden de waardigheid der vergadering achtten te antwoorden op een vraag, welke bedoeling niemand verstaat, en gedaan wordt door afgevaardigden van een lichaam; als de Synode, dat de handhaving der belijdenis, in de eerste plaats in zijn lastbrief opgenomen, zoo ten eenenmale verzuimt.

Hier was dus voor het eerst van de „vergadering" gerept, en hoezeer die enkele leden daarmee werkelijk in den geest hunner medeleden gehandeld hadden, bleek bij de kerkvisitatie van 1867. De gewichtige stap, dat jaar gedaan, bestond hierin, dat men de visitatie niet meer ontgaarden liet in een gehaspel tusschen de Synode en enkele individuele klagers, maar als kerkeraad, als lichaam, door een officiële besluit der vergadering, op de vraag der Synode antwoordde. Het genomen besluit was ingediend door Ds Schijfvel en luidde aldus: „De kerkeraad verklaart op de vraag naar de belijdenis der kerkeraadsleden niet te kunnen antwoorden, omdat zij voorgesteld wordt uit naam van een lichaam, dat zelf zijn roeping tot handhaving der belijdenis (Zie Algem. Regl. art. 11) ten eenenmale verwaarloost."

Hier was dus, zoo men wil, een niet bedekt maar openlijk breken met de kerkelijke verordeningen. Maar de Synode deed er het zwijgen toe, en was tevreden met de beantwoording van de overige vragen, die slechts van administratieven aard waren.

Zóó stond de kwestie, reeds vóórdat Dr Kuyper te Utrecht kwam.